

ІКЖЦ

**Аналіз можливостей забезпечення репарацій
постраждалим від сексуального насильства
пов'язаного з конфліктом в Україні**

РЕЗЮМЕ

Проблема репарацій за завдану шкоду постраждалим¹ внаслідок збройної агресії РФ проти України і, зокрема, постраждалим від сексуального насильства пов'язаного з конфліктом², обговорюється з 2014 року, проте змін політики в цій сфері, зокрема, змін у законодавстві досі не відбулося.

З початку повномасштабного вторгнення РФ ця тема набула актуальності. Здійснюється розробка нових законопроектів, ведуться переговори із західними партнерами щодо використання конфіскованих активів підсанкційних осіб для фінансування відшкодування збитків. Але при цьому основний фокус робиться на економічній складовій відшкодування матеріальних збитків, завданих інфраструктурі, житловому та індустріальному фонду та іншим матеріальним втратам. Важливо враховувати, що репарації, в разі порушення законів і звичаїв війни, не являють собою лише компенсацію завданих матеріальних збитків. До таких репарацій крім компенсацій входять також реституція, реабілітація, сатисфакція та гарантії неповторення.

Ефективна та своєчасна допомога постраждалим від СНПК вимагає комплексного підходу, що об'єднує всі перераховані вище види допомоги та захисту. Така допомога і захист частково вже забезпечується постраждалим через наявну систему комплексної допомоги, що постійно розвивається, яку надають державні органи, громадські та міжнародні організації. Але без змін в законодавстві та повноцінного координаційного механізму така допомога не матиме сталого характеру.

Держава вжила низку заходів для посилення координації між різними стейкхолдерами, залученими до надання допомоги постраждалим від СНПК, включно із розробкою Імплементаційного плану щодо реалізації Рамкової угоди співробітництва між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй щодо запобігання та протидії СНПК, а також оновленням Національного Плану дій виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року. Для реалізації згаданих документів необхідні практичні кроки.

¹ В тексті використовується термін «постраждалі» за виключенням цитування документів міжнародного права. Термін «жертва» використовується у міжнародному праві. В українському законодавстві використання поняття постраждалої особи застосовується, зокрема, в Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>). Термін «жертва» може мати негативний відтінок і може викликати у тих, хто вижили, відчуття, що вони безсилі або слабкі. Використання терміну «постраждалі» підкреслює їхню силу та стійкість перед обличчям лиха, а не зосереджує увагу на їхньому статусі жертви травматичної події.

² Далі - СНПК

Зміни законодавства у сфері забезпечення правового захисту, включно із забезпеченням репарацій постраждалим від СНПК, не може йти у відриві від розроблення загальної державної політики щодо забезпечення репарацій для всіх постраждалих від збройної агресії рф проти України, починаючи з 2014 року. Фокусування на постраждалих від СНПК, як категорії постраждалих, що потребує нагальної комплексної допомоги, може стати підґрунтям для розробки такої всеосяжної політики в цілому.

У рамках розробки політики та удосконалення законодавства у сфері захисту постраждалих від збройної агресії рф, необхідно розробити загальний Закон про відшкодування завданої шкоди постраждалим та прийняти Національну Адміністративну Програму із забезпечення Репарацій постраждалим.

За умови успішної реалізації Національної Програми Репарацій, Україна створить прецедент у міжнародній практиці, оскільки жодна країна в новітній історії не застосовувала принципи Правосуддя перехідного періоду і не забезпечувала своїм громадянам і громадянкам захист їхніх прав у випадках грубих порушень міжнародно визнаних прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права та репарації, до завершення збройного конфлікту.

Для успішної реалізації Програми, Україні буде необхідна беззастережна підтримка міжнародних партнерів, особливо в частині передання конфіскованих та заарештованих активів рф та її суб'єктів, на потреби відновлення України та забезпечення репарацій постраждалим від збройної агресії рф.

Розробка та успішна реалізація механізму передачі цих активів відповідно до принципів міжнародного права, має потенціал стати міжнародним прецедентом, що застерігатиме інші країни від прояву агресії проти інших суб'єктів, в порушенні норм міжнародного права, а в конкретному випадку нападу рф на Україну - наблизити закінчення війни.

I. КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ РЕПАРАЦІЙ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ	стор. 5-8
II. ВИДИ РЕПАРАЦІЙ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ	стор.9-11
III. ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ	стор.11-14
СПИСОК ДОДАТКІВ	стор. 14

I. КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ РЕПАРАЦІЙ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ

Згідно з принципами міжнародного права, постраждалим від грубих порушень міжнародного права в галузі прав людини і серйозних порушень гуманітарного права (якими є численні злочини, скоєні російською армією), має бути забезпечено наступний правовий захист³:

- 1) Рівний та ефективний доступ до правосуддя.
- 2) Адекватні, ефективні та оперативні репарації.
- 3) Доступ до відповідної інформації про порушення та механізмів відшкодування шкоди.

Слід зазначити, що використання терміну "Репарації" вносить певне нерозуміння між різними стейкхолдерами, залученими до забезпечення правового захисту постраждалих від агресії РФ, що негативно відбивається на розумінні цього поняття в суспільстві в цілому. Переважно зустрічається розуміння Репарацій як форми фінансової компенсації, яку РФ повинна виплатити Україні за завдані Україні збитки внаслідок агресії. Зазначена форма Репарацій є зобов'язанням суб'єкта міжнародного права щодо відшкодування шкоди, заподіяної в результаті вчиненого ним міжнародного правопорушення щодо іншого суб'єкта. Це зобов'язання впливає з незаперечного принципу міжнародного права, що неодноразово підтверджувався Постійною палатою міжнародного правосуддя:

"Принципом міжнародного права, і навіть загальною концепцією права, є факт, що будь-яке порушення зобов'язання тягне за собою зобов'язання відшкодувати шкоду [...] Репарація є невід'ємним доповненням провалу в застосуванні конвенції, і немає необхідності, щоб це було зазначено в самій конвенції"⁴.

Зокрема, у разі акту військового нападу з порушенням принципів "Jus ad bellum" (права на ведення війни), сторона, що нападає, несе відповідальність за всю шкоду, заподіяну такою війною. Іншими словами, здійснивши військовий напад на Україну, порушивши принцип пункту 4, статті 2, Статуту Організації Об'єднаних

³ Резолюція 60/147, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 2005 року: "Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування шкоди для жертв грубих порушень міжнародних норм у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права" / VII. Право постраждалих на засоби правового захисту (https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf)

⁴ Постійна палата міжнародного правосуддя, Справа Хожовської фабрики, 13 вересня 1928 року, /Серія А, № 17, с.

Націй, РФ зобов'язана відшкодувати Україні всю шкоду, заподіяну військовим нападом, надавши Україні компенсацію⁵.

Але це зобов'язання має бути чітко розмежоване від зобов'язання забезпечити Репарації за завдану шкоду у випадках порушень принципів "Jus in bello" (Міжнародне гуманітарне право, яке регулює спосіб ведення війни) . Основні принципи "Jus in bello" закладені в Гаазькій конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1907 р., Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 р. і додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I)⁶. Порушення цих принципів є грубим порушенням міжнародного права в галузі прав людини і серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права. До грубих порушень міжнародного права в галузі прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, так само належать порушення звичаєвого міжнародного права і порушення національного законодавства держави.

Постраждалими від грубих порушень міжнародного права в галузі прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, має бути забезпечений правовий захист, включно з наданням репарацій завдану шкоду. Такі Репарації включають: реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію і гарантії неповторення (окремі види репарацій розглянуті детально нижче).

Постраждалими вважаються:

“...особи, які індивідуально або колективно зазнали шкоди, включаючи фізичні або психічні травми, емоційні страждання, економічні втрати або істотне порушення їхніх основоположних прав, внаслідок дій або бездіяльності, які є грубими порушеннями міжнародного права в галузі прав людини або серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права. У відповідних випадках та відповідно до національного законодавства термін "жертва" також включає найближчих родичів або утриманців безпосередньої жертви та осіб, які зазнали шкоди при втручанні з метою надання допомоги жертвам, які перебувають у скрутному становищі, або для запобігання віктимізації.”⁷

⁵ https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

⁷ Резолюція енеральної Асамблеї ООН 60/147 від 16 грудня 2005 року / гл. V, .п.8 (https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf)

Важливо зазначити, що особа вважається потерпілою незалежно від того, чи встановлено, затримано, притягнуто до відповідальності чи засуджено винних⁸.

У випадку з постраждалими від СНПК, такими вважаються особи, які індивідуально або колективно зазнали сексуального насильства, а також члени сім'ї, наприклад, діти або партнери, та діти, народжені в результаті вагітності від зґвалтування⁹.

Сексуальне насильство охоплює не тільки зґвалтування, а й примусове оголення, примусову вагітність, примусову проституцію, сексуальне рабство, примусовий аборт, примусову стерилізацію, примусовий шлюб, примусове роздягання, імітацію статевого акту (як сторонніми предметами, так і без них), примус до спостереження сексуального насильства, повну чи часткову кастрацію, пропускання струму через геніталії, мацання грудей і геніталій, погрози, залякування, вимагання та інші форми примусу, пов'язані із сексуальністю.

Відповідальність за порушення принципів "Jus in bello" і заподіяння шкоди жертвам лежить на обох сторонах конфлікту, отже, репарації в кожному окремому випадку зобов'язана надати сторона, дії якої заподіяли шкоду, водночас кожна сторона відповідає за всі дії, вчинені особами, що входять до складу її збройних сил. У міжнародному праві дії будь-якого органу держави, чи то військового, чи то цивільного, є актом держави, за умови, що він діяв у своїй офіційній якості, незалежно від його становища, вищого або підлеглого. Таким чином, те ж саме стосується будь-якого військовослужбовця, оскільки військовослужбовець є агентом держави або сторони в конфлікті, до якої він або вона належить. Така відповідальність продовжує існувати навіть тоді, коли він чи вона перевищили свою компетенцію або порушили свої інструкції¹⁰.

Хоча надання Репарацій є зобов'язанням сторони конфлікту, яка завдала такої шкоди, відповідальність за забезпечення правового захисту постраждалих лежить

⁸ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 60/147 від 16 грудня 2005 року / гл. V, п.8 (https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf)

⁹ Інструкція Генерального Секретаря: Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом (<http://wicc.net.ua/post/reparatciyi-u-vypadku-seksualizovanogo-nasytstva-pov-yazanogo-z-konfliktom>)

¹⁰ Коментарі Міжнародного комітету Червоного Хреста до Додаткових протоколів до Додаткових протоколів від 8 червня 1977 року до Женевських конвенцій / Коментарі до Протоколу I, Статті 91 "Відповідальність" (<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=1066AF25ED669409C12563CD00438071>)

на державі, громадянами якої є постраждалі. У зв'язку з тим, що в більшості випадків, як і у випадку рф, сторона, яка несе відповідальність за заподіяну шкоду, не може або не бажає на даному етапі виконувати свої зобов'язання з надання репарацій, ООН закликає¹¹ держави до створення Національних Адміністративних Програм Репарацій та надання іншої допомоги постраждалим. “Адміністративні Програми Репарацій це позасудовий процес, який використовується державами для надання Репарацій значній кількості жертв грубих порушень міжнародного права прав людини та/або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. У рамках таких програм держави визначають порушення та жертв, які підлягають відшкодуванню, і надають їм Репарації за встановленою процедурою...

Коли грубі порушення прав людини та/або серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, включаючи СНПК, відбуваються у великих масштабах....

Програми Адміністративних Репарацій мають потенціал бути більш інклюзивними та доступними, ніж суди. Ці програми фактично здатні охопити більшу кількість жертв і є більш дружніми до жертв, оскільки їхні процедури є більш гнучкими, а стандарти доказування та витрати значно нижчими. Вони передбачають визнання завданої шкоди, не підпорядковуючи її судовому встановленню відповідальності порушника. Однак, Програми Адміністративних Репарацій не повинні перешкоджати жертвам СНПК, отримувати Репарації через суд; всі жертви повинні мати доступ до ефективних засобів судового захисту, які включають адекватне, швидке та повне відшкодування завданої шкоди. Національні або міжнародні суди повинні враховувати та доповнювати Репарації, присуджені в рамках Програм Адміністративних Репарацій, при прийнятті рішень про відшкодування шкоди жертвам СНПК, і доповнювати їх”.¹²

Створення Національних Адміністративних Програм Репарацій, є ефективним механізмом для забезпечення ключових принципів Репарацій - адекватності, ефективності, оперативності та доцільності. Одна з важливих цілей Національних Програм Репарацій, полягає в забезпеченні Термінових Проміжних Репарацій, мета яких полягає у наданні невідкладної допомоги постраждалим, з метою задоволення нагальних потреб та уникнення непоправної шкоди, що є винятково важливим для постраждалих від СНПК.

¹¹ Інструкція Генерального Секретаря: Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом (<http://wicc.net.ua/post/reparaciyi-u-vypadku-seksualizovanogo-nasyl-stva-pov-yazanogo-z-konfliktom>)

¹² Інструкція Генерального Секретаря: Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом (<http://wicc.net.ua/post/reparaciyi-u-vypadku-seksualizovanogo-nasyl-stva-pov-yazanogo-z-konfliktom>)

Для того, щоб Репарації були ефективними та оперативними вони повинні включати взаємопов'язані та комплексні види допомоги та захисту описані нижче.

II. ВИДИ РЕПАРАЦІЙ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ

При згадуванні Репарацій за завдану шкоду у більшості випадків фокус робиться на компенсації понесених фізичних, моральних і матеріальних збитків, але, як зазначалося вище, Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 60/147 від 16 грудня 2005 року: “ Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування шкоди для жертв грубих порушень міжнародних норм у сфері прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права”¹³ та “Інструкції Генерального Секретаря ООН: Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом”¹⁴, відшкодування шкоди складається з наступних взаємопов'язаних видів допомоги та захисту потерпілих, які будь-яка демократична держава, що дотримується принципу верховенства права, зобов'язана забезпечити для своїх громадян і громадянок:

Реституція повинна, коли це можливо, відновлювати становище жертви до початкового стану, в якому вона перебувала до грубих порушень міжнародного права прав людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Реституція включає, у відповідних випадках, відновлення свободи, здійснення прав людини, ідентичності, сімейного життя та громадянства, повернення до місця проживання, відновлення зайнятості та повернення майна.

У випадку з постраждалими від СНПК, реституція можлива тільки в частині супутньої шкоди, а саме: втрати майна та/або житла, втрати фізичного здоров'я, переривання або припинення навчання та освіти, втрати роботи.

Компенсація повинна надаватися за будь-яку шкоду яка може бути оцінена в економічному вимірі, належним чином і пропорційно до тяжкості порушення та обставин кожної справи, що виникла внаслідок грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права.

¹³ https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf

¹⁴ (<http://wicc.net.ua/post/reparatciyi-u-vypadku-seksualizovanogo-nasyl-stva-pov-yazanogo-z-konfliktom>)

Форма, в якій надається компенсація, повинна бути ретельно продумана для посилення її трансформаційного потенціалу. Вона повинна запобігати стигматизації, ostracizmu та дискримінації, забезпечуючи конфіденційність для жертв.

Моральну шкоду, завдану жертвам СНПК, зокрема жінкам та дівчатам, складно оцінити та довести, зокрема у зв'язку з визнанням втрати доходу та потенційного доходу. Для розрахунку компенсації за таку шкоду необхідний гендерно-чутливий підхід, оскільки часто традиційна робота жінок полягає у догляді за сім'єю вдома або в роботі на сімейній землі, де вони не отримують жодного доходу. Сексуальне насильство може мати серйозні наслідки для дохідного потенціалу потерпілої особи, яка внаслідок стигматизації та ostracizmu не матиме доступу до тих можливостей, які вона мала б, якби такого насильства не було. Хоча такі втрати важче довести та оцінити, всі докази повинні бути взяті до уваги для встановлення втрати можливостей та заробітку для визначення належної компенсації.

Реабілітація повинна включати медичну та психологічну допомогу, а також юридичні та соціальні послуги.

Реабілітація має на меті забезпечити постраждалих від СНПК усіма основними послугами, які необхідні для того, щоб допомогти їм рухатися далі та вести гідне життя. Вона не повинна, як це часто неправильно розуміють, обмежуватися лише медичними послугами та послугами лише для особи, яка зазнала сексуального насильства. Якщо це доречно, інші особи, такі як члени сім'ї, повинні отримати користь від реабілітації, щоб максимізувати ймовірність одужання всіх жертв. Добре продумані реабілітаційні заходи, які передбачають надання послуг (таких як охорона здоров'я, освіта або житло), особливо підходять для сприяння реалізації економічних і соціальних прав жертв СНПК.

Надання реабілітаційних послуг має бути чутливим до травми завданої СНПК, та завжди враховувати погляди жертви. Місцезнаходження реабілітаційних служб (та служб допомоги) повинно відповідати потребам потерпілих і в цьому відношенні повинно бути у фізичній близькості до тих районів, де проживають потерпілі.

Сатисфакція може набувати різних форм, але частіше за все вона призначається або рекомендується у формі вибачень, вшанування пам'яті та/або спорудження пам'ятників. Заходи сатисфакції рідко використовувалися спеціально для того, щоб допомогти відшкодувати шкоду, завдану жертвам СНПК.

З метою запобігання подальшої шкоди жертвам СНПК, заходи сатисфакції повинні ґрунтуватися на належних консультаціях з жертвами та на адекватному розумінні культурного середовища, в якому має надаватися відшкодування, а також повинні відповідати принципам гендерної рівності.

Гарантії неповторення повинні бути розроблені з урахуванням причин сексуального насильства з метою ефективного запобігання йому в майбутньому. У зв'язку з цим заходи мають визначатися залежно від конкретних обставин кожної країни та конфліктної/постконфліктної ситуації.

Важливою гарантією неповторення, особливо у випадку СНПК, є заходи, спрямовані на депатріархатизацію суспільства. “Гарантії неповторення слід розробляти з увагою до причин сексуального насильства з метою ефективного запобігання йому в майбутньому.”¹⁵ Базовою причиною СНПК є патріархат, який живить насильницькі структури. Тому гендерна державна політика, зокрема, в секторі безпеки і оборони, є одним із важливих факторів запобігання СНПК в Україні. Стосовно рф одним із положень майбутньої угоди про її капітуляцію має бути депатріархатизація росії.

Більшість із перелічених видів допомоги та правового захисту (залежно від необхідності та можливості їхнього застосування в контексті України) забезпечуються, тією чи іншою мірою, законодавством України, громадськими та міжнародними гуманітарними організаціями. Але при цьому така допомога не може вважатися повноцінними Репараціями. Репарації, особливо Термінові Проміжні Репарації, слід відрізняти від заходів соціальної або гуманітарної допомоги, оскільки воно (відшкодування шкоди) ґрунтується на визнанні відповідальності держави і потребує державної та політичної підтримки.

III. ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Забезпечення невід’ємних прав громадян і громадянок України гарантовані Конституцією України, а також низкою законів і пов’язаних з ними нормативно-правових актів. Ця частина аналізу фокусується на основних лакунах у законодавстві, що впливають на забезпечення ефективного правового захисту і відшкодування шкоди усім постраждалим від збройної агресії загалом та постраждалим від СНПК зокрема. Детальніший аналіз законодавства описаний в

¹⁵ Інструкція Генерального Секретаря: Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов’язаного з конфліктом <http://wicc.net.ua/post/reparatciyi-u-vypadku-seksualizovanogo-nasyl-stva-pov-yazanogo-z-konfliktom>

додатку 1 “План нормотворчої діяльності щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов’язаному з конфліктом”.

Аналіз основних видів Репарацій за заподіяну шкоду, показують що частиною вони гарантовані Законодавством України, але законодавство не відповідає повною мірою викликам, пов’язаним зі збройною агресією РФ проти України. Всупереч факту того, що збройна РФ проти України розпочалася ще 2014 року, серйозні реформи законодавства для забезпечення захисту прав громадян України у сфері порушень міжнародного та гуманітарного права, так і не були завершені.

Зокрема, на цей момент у законодавстві України існують наступні виклики:

- Відсутність відповідної термінології - деталізації видів воєнних злочинів; визначення СНПК визначення статусу цивільних постраждалих внаслідок агресії РФ; визначення окремих видів збитків внаслідок агресії РФ, тощо.
- Відсутність ефективного комплексного механізму допомоги постраждалим внаслідок агресії РФ і, зокрема, СНПК - облік завданих збитків та їх оцінки в економічному еквіваленті, закріпленого на законодавчому рівні; відшкодування шкоди внаслідок збройної агресії РФ проти України; залучення коштів з різних джерел для фінансування відшкодування шкоди та збитків; комплексний підхід до надання допомоги особам, які постраждали від СНПК.
- Процедура отримання відшкодування шкоди, як матеріальної, так і нематеріальної (моральної шкоди) обв’язана з цивільними позовами, які можуть займати багато часу.
- Відсутність ратифікації Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду - крім того, що ратифікація Римського статусу Міжнародного Кримінального Суду є зобов’язанням України за Угодою про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, його ратифікація є основним способом притягнення до судової відповідальності військово-політичного керівництва РФ за скоєні воєнні злочини в Україні.
- Брак спроможності (індивідуальної і інституційної) для надання допомоги, необхідної постраждалим.

Удосконалення законодавства України у сфері грубих порушень міжнародно визнаних прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, включно із забезпеченням репарацій за заподіяну шкоду, та реалізації План нормотворчої діяльності щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом запропонованих у Додатку 1, потребуватиме ретельної розробки, яка займе чимало часу. При цьому допомога постраждалим від збройної агресії РФ проти України, незалежно від виду і тяжкості завданих збитків, потрібна тут і зараз.

Для усунення бар'єрів в отриманні допомоги постраждалим від СНПК, окрім реагування на перелічені вище виклики, більш доцільно застосувати принципи та механізми Правосуддя перехідного періоду, включаючи створення Національної адміністративної програми репарацій.

Поняття "Правосуддя перехідного періоду" охоплює весь спектр процесів і механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства подолати важку спадщину великомасштабних порушень законності в минулому з метою забезпечити підзвітність, справедливість і примирення¹⁶.

В більш широкому сенсі, Правосуддя перехідного періоду запроваджується на етапі політичного переходу, від насильства та репресій до суспільної стабільності (хоча іноді це відбувається роками пізніше). **Основною цінністю правосуддя перехідного періоду є саме поняття правосуддя, яке не обов'язково означає кримінальне правосуддя.**

При розробці політик та удосконаленні законодавства, необхідно враховувати наступне:

- Використовувати термін "Відшкодування шкоди та збитків" для позначення Репарацій за завдану шкоду.
- Враховувати, що постраждалі від СНПК зазнали й інших збитків та шкоди, пов'язаних із війною.
- Обов'язкове залучення постраждалих від СНПК до всіх процесів планування, впровадження, моніторингу і оцінки заходів, спрямованих на допомогу постраждалим.

¹⁶ Доповідь Генерального секретаря ООН від 23.08.2004 "Верховенство права та правосуддя перехідного періоду в конфліктних та постконфліктних суспільствах" (<https://daccess-ods.un.org/tmp/432257.391512394.html>)

- Регулярний аналіз ситуації з постраждалими від СНПК на базі валідованих даних.
- Широкі заходи з попередження та протидії стигмі і дискримінації щодо постраждалих від СНПК.
- Розробка і впровадження сенситивного комунікаційного компоненту.

Для ефективної реалізації державної політики у забезпеченні прав постраждалих від СНПК внаслідок агресії РФ, необхідно також створити комплексний документ (Національну програму, План дій тощо) з планом моніторингу і оцінки його впровадження та забезпеченням фінансування витрат на впровадження Адміністративної Програми Репарацій.

Детальніша концепція Національної Адміністративної Програми Репарацій (, описана в Додатку 2.

СПИСОК ДОДАТКІВ

- 1) План нормотворчої діяльності щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом.
- 2) Концепція Національної адміністративної програми відшкодування шкоди та збитків постраждалим від збройної агресії РФ проти України/